

УДК 349.2

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

*Солонар Анастасія Вікторівна,
канд. юрид. наук,
доцент кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки ННІ права,
Сумський державний університет*

*Якименко Аліна Юрївна,
студентка VI курсу ННІ права,
Сумський державний університет*

У статті досліджено особливості розвитку інституту поліцейського починаючи з його зародження у часи античності. Проаналізовано міркування наукового співтовариства стосовно особливостей розвитку зазначеного інституту у різні періоди історії. На підставі аналізу нормативно-правових актів визначено осіб, які виконували функції поліцейського починаючи з появи поліції за часів царської Росії і закінчуючи прийняттям Закону України «Про Національну поліцію». Крім того, досліджено особливості розвитку інституту поліцейського у період радянської влади, Німецько-радянської війни, входження України до СРСР. У результаті проведеного дослідження виокремлено етапи становлення інституту поліцейського: 1 етап – античні часи (поява перших згадок про поліцію); 2 етап – 18 ст. - період царської Росії (поява поліцейського, який за своїми функціями нагадував сучасного, створення спеціалізованих поліцейських органів на території України); 3 етап – радянський період (функції поліцейського виконували працівники робітничо-селянської міліції; закріплення нових функцій у представників міліції у зв'язку з Німецько-радянською війною; реорганізація органів міліції: перетворення Народного комісаріату внутрішніх справ на Міністерство внутрішніх справ СРСР, прийняття Дисциплінарного статуту; ліквідація МВС СРСР; затвердження «Положення про радянську міліцію»; створення МВС УРСР; прийняття Закону УРСР «Про міліцію»); 4 етап – період незалежності України (прийняття Законів України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ», Розпорядження Президента України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України», Закону України «Про Національну поліцію», Положення про Національну поліцію). Підкреслено, що остаточно статус поліцейського було законодавчо закріплено із прийняттям Закону України «Про Національну поліцію».

Ключові слова : поліція, поліцейський, Національна поліція, історія розвитку поліції, статус поліцейського.

Solonar A. V., Yakimenko A. Yu. History of Formation and Development of the Institution of the Police Officer. In the article it was defined the features of the police officer institution development since its inception in antiquity. It was analyzed the arguments of the scientific community regarding to the features of development of this institute in different periods of history. In the article it was defined persons who performed the functions of the police officer during the royal Russia and ending with the adoption of the Law of Ukraine "On the National Police" based on analysis of normative-legal acts. In

addition, there was determined the peculiarities of development of the institution of the police officer in the Soviet period, the German-Soviet war, the entry of Ukraine in the USSR. In the result of the study there were defined the stages of formation of institute of a police officer: stage 1 – ancient times (the first mention of the police officer); stage 2 – the 18th century - the period of royal Russia (the appearance of the police officer who functions like a modern, creation of specialized police agencies on the territory of Ukraine); stage 3 – the Soviet period (functions of the police officer were performed by the employees of the worker-peasant militia; securing the new functions of the police in connection with the German-Soviet war; the reorganization of the police: transformation of the People's Commissariat of Internal Affairs to the Ministry of Internal Affairs of the USSR, the adoption of the Disciplinary Charter; liquidation of the USSR Interior Ministry; approval of "Regulation on the Soviet police"; the creation of the Ministry of Internal Affairs of the USSR; adoption of the law of Ukrainian SSR "On police"); Stage 4 – the period of independence of Ukraine (Laws of Ukraine "On introducing amendments and addenda to the Law of Ukrainian SSR "On police", "On operative-search activity", "On pensions of military personnel and persons of commanding and ordinary structure of law-enforcement bodies", the Decree of the President of Ukraine "On approval of the Regulations on the Ministry of Internal Affairs of Ukraine", law of Ukraine "On the National police", Regulations on the National police). There was underlined that the final status of the police officer has been enshrined in law with the adoption of the law of Ukraine "On the National police."

Keywords : police, police officer, the National police, history of police, status of police officer.

Актуальність теми дослідження. Інститут поліцейського у такому формулюванні пов'язаний із прийняттям 2 липня 2015 р. Закону України «Про Національну поліцію». Хоча інститут міліціонера існував і до прийняття зазначеного нормативно-правового акту, але з його прийняттям інститут поліцейського набув нових істотних ознак. Слід також зазначити, що якщо історії становлення міліції була приділена значна кількість наукових праць, то інститут міліціонера, як і поліцейського сьогодні, практично залишався поза увагою дослідників. У зв'язку з цим тематика дослідження є актуальною і підтверджує необхідність поглиблення наукових досліджень у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню даного питання приділяли увагу наступні представники наукового співтовариства: М. І. Ануфрієв, А. В. Василишин, П. П. Михайленко, Т. О. Проценко, О. О. Самойленко, О. Д. Святоцький, Ю. О. Смирнов, І. Б. Усенко та інші.

Метою даної статті є визначення на основі положень нормативно-правових актів і думок науковців історичних етапів становлення і розвитку інституту поліцейського.

Виклад основного матеріалу. Спершу необхідно зазначити, що зародження поліції почалося ще за часів античності. Однак поява поліцейського, який за своїми функціями нагадував сучасного, пов'язують з 18 ст. - період існування царської Росії. У цей час на території України з'являються спеціалізовані поліцейські органи. Відповідно до Указу Петра I від 25 травня 1718 р. у столиці Російської імперії Петербурзі

запроваджувалася посада генерал-поліцеймейстера, а в Києві поліція була створена дещо пізніше – у 1733 р. [1, с. 8]. У зв'язку з тим, що рівень злочинності постійно зростає запровадження цих органів стало нагальним питанням. Крім того, створенню таких органів сприяла також необхідність розвантаження військових підрозділів. Тому після численних реорганізацій, які відбувалися протягом 18-19 ст., Міністерство внутрішніх справ зайняло головне місце у державному механізмі Російської імперії [2].

У свою чергу, спеціальний орган – дирекцію поліції було утворено в 1785 році у Львові – центрі коронного краю, а в Києві в 1785 році почала функціонувати управа благочиння, що складалася з двох виборних засідателів (ратманів) і двох приставів (1 з цивільних справ і 1 з кримінальних справ) під головуванням городничого або поліцеймейстера. Відповідно кожне місто поділялося на поліцейські дільниці та квартали [3, с. 636-640].

Важливо підкреслити, що в ряді країн світу в XIX ст. вже існували поліція безпеки, шляхова поліція, пожежна поліція, торгова поліція тощо. Потрібно зробити наголос, що функції поліції в УНР (за часів УЦР і Директорії УНР) виконувала народна міліція, в українській державі П.П. Скоропадського – державна варта, а в ЗУНР – державна жандармерія [3, с. 640].

За часів існування радянської влади поліцейські стають міліціонерами, а також відбувається удосконалення взаємодії міліції з населенням. Цьому сприяла ізоляція міліції від громадськості, зведення її місії до боротьби зі злочинністю, ігнорування безпосереднього спілкування з

громадянами та зростання відкритого насильства з боку міліції [4, с. 53].

Наступним кроком у розвитку поліції слід вважати створення Вільного козацтва (1917 р.). Цей період характеризується появою українських добровільних міліцейсько-військових формувань (1917–1918 рр.). Основна функція представників зазначених формувань полягала у необхідності охорони громадського порядку і народу.

Недоліки зазначених формувань полягали у тому, що не було належного рівня дисципліни і управління, непрофесіоналізм представників цих формувань, недостатнє фінансування.

Слід зазначити, що появу радянської міліції пов'язують із прийняттям 10 листопада 1917 р. Постанови НКВС РРФСР «Про робочу міліцію». На території України 9 лютого 1919 р. було утворено відповідно до Декрету РНК УСРР робітничо-селянську міліцію. На представників міліції покладалось здійснення охорони порядку, особистої безпеки громадян, боротьба зі злочинцями.

Принципи організації та діяльності української міліції отримали подальший розвиток у Положенні про робітничо-селянську міліцію, яке було затверджено РНК УСРР 25 травня 1931 р. Робітничо-селянська міліція вважалася адміністративно-виконавчим органом радянської влади. Основне завдання міліції – охороняти революційний порядок та громадську безпеку, які необхідні для соціалістичного будівництва. З цією метою вона організує добровільні товариства сприяння міліції та керує їхньою діяльністю [5, с. 65].

Відповідно до Положення про робітничо-селянську міліцію функції міліції поклалися на представників загальної та відомчої міліції. До обов'язків представників загальної міліції входило забезпечення громадського порядку, боротьба зі злочинністю, нагляд за порядком під час вуличного руху, процесій і демонстрацій та ін.

Головним принципом, який був притаманний тогочасній міліції був принцип добровільності. Проте ця добровільність не була абсолютною через те, що представник міліції зобов'язувався пропрацювати мінімум рік. До кандидатів пред'являлися вимоги, що стосувалися віку (21 рік), освіти (освічені та є носіями виборчого права), здоров'я та судимості (не перебували під слідством та судом за вчинення злочину).

Крім того, робітничо-селянська міліція наділялася всіма правами та виконувала всі обов'язки, на які були уповноважені збройні частини особливого призначення.

Нові функції у представників міліції з'явилися з початком Німецько-радянської війни. Після

прийняття у 1941 р. Указу Президії Верховної Ради «Про воєнний стан» обов'язки представників міліції зосереджувалися на обороні держави, зміцненні тилу і сприянні фронту. Воєнна обстановка вимагала реорганізувати й перебудувати частини й підрозділи міліції, зробивши їх рухомішими й боєдатнішими. Особовий склад стройових частин переводився на казармене становище. Основні функції представників міліції доповнилися такими додатковими обов'язками: боротьба з дезертирством та особами, що ухиляються від призову до військової служби; боротьба з мародерством, панікерами, поширювачами провокаційних чуток; очищення режимних міст та охоронно-господарських пунктів від сумнівних і підозрілих елементів; боротьба з розкраданням евакуаційних та військових вантажів; виявлення серед пасажирів на транспорті ворожих елементів та інших підозрілих осіб, охоронна діяльність на залізничному та водному транспорті у зв'язку з обмеженням пересування громадян залізничними й водними шляхами сполучення у воєнний час; видача перепусток на проїзд залізничним та водним транспортом; контроль за додержанням обов'язкових постанов військової влади; організація громадського порядку й поновлення паспортної системи у звільнених районах та т. ін. [1, с. 84-85].

У післявоєнний період (1946–1954 рр.) було проведено реорганізація органів міліції: перетворення Народного комісаріату внутрішніх справ на Міністерство внутрішніх справ СРСР.

У 1948 р. було прийнято Дисциплінарний статут, відповідно до якого було визначено права і обов'язки працівника міліції. Враховуючи специфіку політико-виховної роботи тих часів необхідним було запровадження посади заступника начальника по політчастині.

Далі, у січні 1960 року було прийнято Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про ліквідацію МВС СРСР». Відповідно до зазначеного Указу Міністерство внутрішніх справ СРСР було ліквідовано, а його функції були покладені на міністерства внутрішніх справ союзних республік [6].

Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 5 вересня 1962 р. МВС Української РСР було перейменоване в Міністерство охорони громадського порядку Української РСР, а управління внутрішніх справ виконкомів обласних Рад депутатів трудящих - в управління охорони громадського порядку виконкомів обласних Рад депутатів трудящих [7, с. 77-78].

17 серпня 1962 р. було прийнято Постанову Ради Міністрів СРСР № 901 «Про затвердження

Положення про радянську міліцію». Відповідно до зазначеного Положення міліція визнавалася адміністративно-виконавчим органом Радянської держави, покликаним охороняти громадський порядок в містах, населених пунктах і на транспортних магістралях, забезпечувати охорону соціалістичної власності, особистості і прав громадян від злочинних посягань, своєчасно попереджати, припиняти та розкривати кримінальні злочини. Крім того, усією своєю діяльністю міліція повинна служити народу, підтримувати постійний зв'язок з широкими масами трудящих і громадськими організаціями, спиратися на їх допомогу і підтримку. Вона працює в тісній взаємодії з добровільними народними дружинами по охороні громадського порядку. Крім цього, було визначено, що особовий склад міліції складається з рядового, молодшого, середнього, старшого і вищого начальницького складу. Для рядового і начальницького складу міліції встановлюється дисципліна аналогічна до військової, яка визначається дисциплінарним статутом органів міністерств охорони громадського порядку [8]. Таким чином, було посилено контроль за дисципліною працівників міліції, наголошено на необхідності тісної взаємодії з громадськістю та народними дружинами.

23 грудня 1968 р. було ухвалено Наказ Міністра внутрішніх справ СРСР «Про утворення органів внутрішніх справ в округах, містах і районах» [9, с. 594]. Відповідно до вищезазначеного Наказу органи внутрішніх справ створювалися як структурні підрозділи виконавчих комітетів відповідних рад.

8 вересня 1972 р. було прийнято Постанову Ради Міністрів УРСР «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ УРСР». А вже 19 липня 1973 р. було ухвалено Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про основні обов'язки і права радянської міліції по охороні громадського порядку і боротьбі з злочинністю». Відповідно до наведеного Указу працівники міліції покликані забезпечувати охорону громадського порядку в країні, соціалістичної власності, прав і законних інтересів громадян, підприємств, організацій та установ від злочинних посягань та інших антигромадських дій. До найважливіших завдань належать попередження і припинення злочинів та інших антигромадських дій, швидке і повне розкриття злочинів, сприяння усуненню причин, що породжують злочини та інші правопорушення [10].

Крім того, Постановою Ради Міністрів СРСР «Про подальше удосконалення правового регулювання діяльності радянської міліції» від 8

червня 1973 р. було затверджено «Положення про радянську міліцію». До складу міліції віднесено підрозділи адміністративної (зовнішньої) служби, карного розшуку, боротьби з розкраданням соціалістичної власності та спекуляцією, паспортної роботи, державної автомобільної інспекції, створювані в Міністерстві внутрішніх справ СРСР, міністерствах внутрішніх справ союзних і автономних республік, управліннях і відділах внутрішніх справ виконавчих комітетів крайових, обласних, окружних, міських, районних Рад народних депутатів. До складу міліції також входили стройові і спеціальні частини і підрозділи, спеціальні школи, навчальні пункти, науково-дослідні та інші установи та підрозділи. На залізничному, водному і повітряному транспорті створюються підрозділи транспортної міліції [11].

Слід зазначити, що у цей період приділялася значна увага підготовці працівників міліції. В Україні було створено відповідні навчальні заклади.

3 метою подальшого посилення ППСМ МВС УРСР 7 травня 1979 р. видало наказ, яким зобов'язало начальників обласних управлінь внутрішніх справ і УВС м. Києва вжити необхідних заходів щодо комплектування в найкоротші строки стройових підрозділів міліції молодшим начальницьким і рядовим складом [7, с. 200-202].

Протягом 1980-1990 рр. значна увага приділялась питанням відбору кадрів, які приймалися на службу до органів міліції, створенню належної системи управління органами внутрішніх справ, удосконаленню механізму боротьби зі злочинністю.

І нарешті, 20 грудня 1990 р. було прийнято Закон УРСР «Про міліцію». Відповідно до ст. 16 зазначеного Закону було визначено, що особовий склад міліції складається з працівників, що проходять державну службу в підрозділах міліції, яким відповідно до чинного законодавства присвоєно спеціальні звання міліції. До осіб, які мають намір вступати на службу в органи міліції висувалися вимоги стосовно віку (18 років), освіти (повна загальна середня освіта), володіння державною мовою, здатність до виконання завдань міліції (фізична підготовка, особисті, ділові, моральні якості, стан здоров'я) [12].

Наступним кроком було прийняття 18 січня 1991 р. Указу Президії Верховної Ради «Про посилення правового захисту працівників правоохоронних органів», яким було доповнено Кодекс Української РСР про адміністративні правопорушення та Кримінальний кодекс УРСР статтями, які передбачали відповідальність за неправомірні дії на адресу працівників міліції [13].

29 червня 1991 р. було прийнято Постанову КМ

УРСР «Про порядок і умови державного обов'язкового особистого страхування осіб рядового, начальницького та вільнонайманого складу органів і підрозділів внутрішніх справ республіки», яким запроваджено державне обов'язкове особисте страхування осіб рядового та начальницького складу органів і підрозділів внутрішніх справ республіки на випадок загибелі (смерті), поранення (контузії, травми або каліцтва), захворювання, одержаних у період проходження служби [14].

У свою чергу, Положенням про проходження служби рядовим та начальницьким складом органів внутрішніх справ Української РСР від 29 липня 1991 р. було визначено порядок проходження служби особами рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ Української РСР, їх права і обов'язки. До рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ Української РСР віднесено осіб, які перебувають у кадрах Міністерства внутрішніх справ УРСР і яким присвоєно спеціальні звання, встановлені законодавством [15].

Крім того Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ Української РСР від 29 липня 1991 р. визначено, що дисципліна осіб рядового і начальницького складу в органах внутрішніх справ полягає в додержанні порядку і правил, установлених законодавством Української РСР та Союзу РСР, присягою, статутами, нормативними актами Міністерства внутрішніх справ Української РСР та Міністерства внутрішніх справ СРСР, що видаються в межах їх повноважень, і наказами начальників органів внутрішніх справ. Цей Дисциплінарний статут поширювався на всіх осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ Української РСР [16].

Зі здобуттям Україною незалежності протягом 1992 року було прийнято низку нормативно-правових актів у цій сфері, а саме: Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ», Розпорядження Президента України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України».

В липні 2012 року до Верховної Ради України

було подано проект Закону «Про поліцію», який визначив правову основу та принципи діяльності поліції, її організаційну структуру, права та обов'язки співробітників поліції, порядок проходження служби в поліції, гарантії правового і соціального забезпечення співробітників поліції, а також порядок фінансування, матеріально-технічного забезпечення поліції. Однак зазначений законопроект не був прийнятий [17].

Далі, 2 липня 2015 р. було прийнято Закон України «Про Національну поліцію» [18], а 28 жовтня 2015 року ухвалено Положення про Національну поліцію [19], які заклали основу нового етапу розвитку міліції, яка стала поліцією, а працівники міліції – працівниками поліції.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід виокремити етапи становлення інституту поліцейського:

1 етап – античні часи (поява перших згадок про поліцію);

2 етап – 18 ст. - період царської Росії (поява поліцейського, який за своїми функціями нагадував сучасного, створення спеціалізованих поліцейських органів на території України);

3 етап – радянський період (функції поліцейського виконували працівники робітничо-селянської міліції; закріплення нових функцій у представників міліції у зв'язку з Німецько-радянською війною; реорганізація органів міліції: перетворення Народного комісаріату внутрішніх справ на Міністерство внутрішніх справ СРСР, прийняття Дисциплінарного статуту; ліквідація МВС СРСР; затвердження «Положення про радянську міліцію»; створення МВС УРСР; прийняття Закону УРСР «Про міліцію»);

4 етап – період незалежності України (прийняття Законів України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ», Розпорядження Президента України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України», Закону України «Про Національну поліцію», Положення про Національну поліцію).

Таким чином, остаточно статус поліцейського було законодавчо закріплено із прийняттям Закону України «Про Національну поліцію».

Використана література :

1. Міліція України : історичний нарис, портрети, події. Науково-популярне вид. // За заг. ред. Ю. О. Смирнова; Кол. авт. : Ю. О. Смирнов, П. П. Михайленко, А. В. Васишин, О. Д. Святоцький, М. І. Ануфрієв та ін. – Київ : Ін-Юре, 2002, - 888 с.

2. Організаційно-правові засади діяльності патрульної служби: вітчизняний та міжнародний досвід : науково-аналітичний огляд / За заг. ред. док-ра юрид. наук, доцента Т. О. Проценка. – К.

- : Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2008. – 112 с.
3. Самойленко О. О. Поліція / О. О. Самойленко, І. Б. Усенко // Юридична енциклопедія. – К. : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2002. – Т. 4. – с. 636–640.
4. Community Policing A Contemporary Perspective [2nd ed.] / [Trojanowicz Robert, Victor E. Kappeler, Larry K. Gaines, Bonnie Bucqueroux]. – Cincinnati : Anderson Publishing co., 1998. – 349 р.
5. Тактика действий патрульно-постовых нарядов милиции по пресечению нарушений антиалкогольного законодательства : Метод. рекомендации // М-во внутр. дел СССР. ВНИИ. - М. : ВНИИ МВД СССР, 1988 р. – 19 с.
6. Об упразднении Министерства внутренних дел СССР [Электронный ресурс] : Указ Президиума Верховного Совета СССР принят 13 января 1960 г. – Режим доступа : http://www.hrono.info/dokum/196_dok/19600113mvd.php.
7. Михайленко П. П. Історія міліції України у документах і матеріалах / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьев : У 3-х томах Т. 1. - К. : Генеза, 2000. - Т. 3: 1946-1990. – 616 с.
8. Об Утверждении Положения о советской милиции [Электронный ресурс] : от 17 августа 1962 р. – Режим доступа : http://shieldandsword.mozohin.ru/documents/statement_mil17862.htm.
9. Об образовании органов внутренних дел в округах, городах и районах: Приказ Министра внутренних дел СССР от 23 декабря 1968 г. № 970 // Справочник по законодательству для работников органов прокуратуры, суда и Министерства внутренних дел. Т.1. - М.: Политиздат, 1971. - С. 594.
10. Об основных обязанностях и правах советской милиции по охране общественного порядка и борьбы с преступностью [Электронный ресурс] : Указ Президиума Верховного Совета СССР принят 8 июня 1973 г. – Режим доступа : <http://shieldandsword.mozohin.ru/documents/ukaz8673.htm>.
11. О дальнейшем совершенствовании правового регулирования деятельности советской милиции [Электронный ресурс] : Постановление Совмина СССР от 8 июня 1973 г. – Режим доступа : <http://shieldandsword.mozohin.ru/documents/statement8673.htm>.
12. Про міліцію [Електронний ресурс] : Закон УРСР від 20 грудня 1990 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/565-12>.
13. Про посилення правового захисту працівників правоохоронних органів [Електронний ресурс] : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 18 січня 1991 р. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/647-12/ed19910118>.
14. Про порядок і умови державного обов'язкового особистого страхування осіб рядового, начальницького та вільнонайманого складу органів і підрозділів внутрішніх справ республіки [Електронний ресурс] : постанова КМ УРСР від 29 червня 1991 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/59-91-%D0%BF>.
15. Про затвердження Положення про проходження служби рядовим та начальницьким складом органів внутрішніх справ Української РСР [Електронний ресурс] : постанова КМ УРСР від 29 липня 1991 р. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/114-91-%D0%BF>.
16. Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ Української РСР [Електронний ресурс] : УКАЗ ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР від 29 липня 1991 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1368-12>.
17. Про поліцію [Електронний ресурс] : проект Закону від 3 липня 2012 р. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=10688&skl=7.
18. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : Закон України від 02.07.2015 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
19. Про затвердження Положення про Національну поліцію [Електронний ресурс] : постанова КМУ від 28.10.2015 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>.